

BİR ÜTOPYA: GÖÇMENLERİN SEVİLDİĞİ ÜLKE

Erhan İdiz

Birleşmiş Milletler Göç Raporu'na¹ göre doğduğu ülke dışında yaşayanların sayısı 2021 yılında 281 milyona ulaştı. Bu sayı 1990 yılında 128 milyondur. Aynı rapora göre sadece geçtiğimiz yıl 26 milyon yeni mülteci kaydedildi. 55 milyon kişi ise kendi ülkesi içerisinde yer değiştirmek zorunda kaldı. Özellikle son yıllardaki savaşlar, iç çatışmalar, doğal afetler, insan hakları ihlalleri, özgürlük arayışları ve ekonomik kaygılar nedeniyle göç edenlerin sayısı ve oranı arttı.

Doğudan batıya, güneyden kuzeye doğru devam eden bu bireysel göçler, bazı olağanüstü zamanlarda (Suriye, Ukrayna Savaşı) kitlesel bir hâl alabiliyor. Bu akın, göç alan toplumlarda derin bir güvenlik, ekonomik ve kültürel yozlaşma endişesi yaratırken göç edenleri de bu sorunun odak noktası haline getiriyor. Zaman zaman ırkçı saldırılara maruz kalan göçmenler (bu çalışmada göçmen tanımı, göç sebebi ve yasal statüsü ne olursa olsun göç etmek zorunda kalan herkes için kullanılacaktır), çoğunlukla bu saldırılara göz yummak zorunda kalıyor. Batı başta olmak üzere birçok bölgede yükselen göçmen karşıtı ideolojiler, bu sorunları içinden çıkılmaz hâle getiriyor.

İşim gereği Türkiye başta olmak üzere, Bosna Hersek, Pakistan, Malezya, Lübnan, Azerbaycan, Suriye, Moğolistan, İran, Bangladeş, Tayland, Kenya ve Nijer'de göçmenlerle (sığınmacı, mülteci, düzensiz göçmen, vatansız) bir arada bulundum. Yüksek lisans tezimde Afgan göçü çalışmış olmak, gazetecilik geçmişim ve insani yardım deneyimim nedeniyle denk geldiğim çoğu göç-

¹ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/uluslararasi-goc-orgutu-gecen-yil-gocmen-sayisi-281-milyona-ulasti-632204.html>

menle röportajlar yaptım. Onlara göç etme nedenlerini, geldikleri ülkedeki durumları, insanların onlara nasıl davrandıklarını sordum. Her birinin ayrı hikâyesi olsa da “Sizce buradaki insanlar sizin hakkınızda ne düşünüyor?” sorusuna verilen cevaplar aşağı yukarı hep aynıydı. Bu çalışmada da yalnızca bu sorunun cevabı ele alınacaktır. Göçmenlerin, kendilerine nasıl bakıldığına dair kanaatleri paylaşılacaktır.

Türkiye’de resmî rakamlara ² göre 183 bin Afgan bulunuyor.³ Bunlardan biri de 45 yaşındaki Tahire. Eşi bir bombalı saldırıda öldürülünce Afganistan’dan Türkiye’ye kaçan Tahire, 9 yıldır Ağrı’da öğretmenlik yapıyor. Tahire, başka ülkede yaşamayı ölümle eşdeğer görüyor:

“Ben doğduğumda Afganistan’daki savaş dört yıldır devam ediyordu. Aradan 41 yıl geçti ve hâlâ savaş var. Çocuklarımın babalarıyla aynı kaderi yaşamamasını istemedim. İnsanlar her şeyin kolay olduğunu sanıyorlar. Afganistan’da hayatım iyi olsa bu yola çıkar mıydım? Her şeyimi, birikimimi bırakıp gelir miydim? Burada bir bombayla ölmeyeceğimizi biliyorum. Fakat göçmen olmak çok zor, bizi her gün cümleleriyle, bakışlarıyla öldürüyorlar. Bazen yolda yürürken insanların bana baktığını ve “Senin burada ne işin var, buraya neden geldin!” dediklerini hissediyorum. Daha önce de bunları yaşadım. Yolumu kesip buraya neden geldiğimi, ne zaman gideceğimi soranlar; işlerini aldığımı söyleyenler oldu. O an kendimi o kadar kötü hissediyorum ki keşke eşimle o patlamada ölseydim, diyorum içimden. Vatanından ayrılmak çok kötü bir şey. Yeryüzünde sadece nefes alıp veriyorsun, geriye kalan hiçbir şey sana ait değil.”

Bosna Hersek’in kuzeyinde bulunan Bihaç şehri de göçmenlere ev sahipliği yapan bir başka şehir. Burada bekleyen farklı ülkelerden yaklaşık 5 bin göçmen, her sabah Hırvatistan sınırını geçmek için girişimde bulunsa da bunu çok azı başarabiliyor. Sınırı geçemeyenlerden biri de 60 yaşındaki İranlı Mehdi. Avrupa’ya gitmek üzere bekleyen düzensiz göçmenler için kurulan bir kampta yaşayan Mehdi, halkın tutumundan rahatsız:

“Niyetim Hırvatistan ve Slovenya’yı geçip Avrupa’ya gitmek Şimdiye kadar tam 10 kez denedim ama her defasında yakalandım. Avrupa Birliği, Hırvatistan’ı birliğe alacağı için onlardan kimseyi geçirmemelerini istiyor. Hırvat milliyetçiler de buradan giden bazı arkadaşlarımızı öldürdü, bazılarını yaralayıp geri gönderdi. Hırvat polisi yakalayınca öldürmüyor ama onlar da hem işkence ediyor hem de eşyalarımıza el koyuyor. Burada daha fazla kalamayacağım çünkü Bosna Hersek halkı da bize kötü

² <https://tr.euronews.com/2022/02/04/turkiye-de-ikamet-eden-yabanc-ulke-vatandaslar-n-n-say-s-ne>

³ Türkiye’deki Afganların çoğunlukla kaçak yollardan gelen düzensiz göçmenler olduğu biliniyor. Hatta Türkiye’deki bazı siyasilere göre Türkiye’deki Afgan sayısı 1,5 milyon. <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/turkiyede-15-milyon-afgan-var-7077678/>

bakıyor. Yanlarından geçince bile bizden öğrendiklerini görebiliyorum. Bize bir şey uzattıklarında parmaklarının ucuyla veriyorlar. Burada yemek dağıtırken bile bize dokunmamaya çalışıyorlar. Oysa onların ülkesine gelmedik ve burada kalmak istemiyoruz. Tek derdimiz sınırın ötesine geçebilmek. Bize böyle davranmaları gerekmiyor.”

İran, göçmenlerle Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle tanıştı. Resmî rakamlara göre İran'da hâlâ 780 bin Afgan bulunuyor. 1980'li yıllarda 2.5 milyonu bulan bu sayı şimdilerde 780 bin olarak zikredilse de İran halkı bu sayının çok daha fazla olduğuna inanıyor.⁴ Hâlâ devam eden bu göç, şimdilerde daha çok ekonomik gerekçelerle yapılıyor. Başlık parası biriktirebilmek için Afganistan'ın kuzeyinden İran'a giden Süleyman da ekonomik gerekçelerle göç etmek zorunda kalanlar biri. Fakat burada hem etnik hem de mezhepsel ayrımcılığa maruz kaldığını düşünüyor:

“Burada insanlar mezhep farklılığı nedeniyle bize kötü davranıyor. Bizimle aynı sofraya oturmuyor, elimizden hiçbir şey yiyip içmiyor, sürekli hakaret ediyorlar. Halkın kötü davranışları yetmezmiş gibi İran polisi de bizi her yakaladığında dövüyor, eğer rüşvet vermezsek ülkemize geri göndereceklerini söylüyor. Dört kez ülkeme geri gönderildim ama yaşamak için İran'a yeniden döndüm. Ailenizin boğazından bir lokma ekmeğin geçmesini istiyorsanız her şeye göz yummak zorundasınız. Onlar sizi aşağılar, hakaret eder, aynı sofraya oturmaya bile tenezzül etmez ama siz yine de susarsınız. Eğer konuşursanız gece kapınıza polis dayanır ve ertesi sabah kendinizi Afganistan sınırında bulursunuz.”

Malezya'da 183 bin 430 kayıtlı mülteci bulunuyor. Bunların 157 bin 910'u Myanmar'dan gelen Rohingyalar. Ülkede ayrıca 3 bin 130 Somalili var. Bunlardan biri de 23 yaşındaki Abdullahi. Abdullahi annesi ve kız kardeşiyle Somali'ye iltica etmiş. İki yıldır başkent Kuala Lumpur'da öğrenci. Abdullahi'ye göre burada yaşayanlar siyahilerden pek hoşlanmıyor:

“Buradaki birçok göçmen Asya'nın güneyinden olduğu için kalabalıklara karışıp bir Malay gibi davranabiliyor ama bizi rengimiz ele veriyor. Burada Malaylar, Çinliler ve Hintler bir arada yaşıyor. Birçok konuda birbirinden farklılar ama üçünün de ortak noktası siyahileri sevmemek. Benden nefret etmediklerini biliyorum ama belki de medyanın yarattığı algı nedeniyle tiksiniyorlar bana. Mesela az önce girdiğimiz restoranda sen bir şey istediğinde kasiyer gülümserken bana sıra gelince suratı asıldı. Belki bunu bilerek yapmadı ama gittiğim her yerde bununla karşılaşıyorum. Böyle yaşamak çok zor ama kendi ülkeme dönemeyeceğim için buna katlanmak zorundayım.”

Mülteci denince akla gelen ilk ülkelerden biri de Lübnan. Nüfusunun neredeyse yarısı mültecilerden oluşan Lübnan, 1948 yılından beri Filistinlilere

⁴ <https://tr.euronews.com/2021/08/21/hangi-ulkede-kac-afgan-multeci-var-turkiye-de-yakalan-duzensiz-gocmenlerin-say-s-ne>

ev sahipliği yapıyor. Irak ve Suriye olaylarında da yüzbinlerce kişinin göçüne maruz kalan ülke, Afrika'daki göçün duraklarından biri aynı zamanda. Lübnan hükümetinin tahminine göre şu an ülkede yaklaşık 1.5 milyon Suriyeli yaşıyor.⁵ Ayrıca ülkedeki Filistinli mülteci sayısı da 200 binden fazla.

Bu mültecilerden biri olan 68 yaşındaki Fatma ise, mülteciliğin ona ailesinden miras kaldığına inanıyor. Ailesi Filistin'den Suriye'ye mülteci olarak sığınan Fatma, Suriye iç savaşından sonra ikinci kez mültecilik konumuna düşerek Lübnan'a kaçmış.

"Lübnan halkı mültecileri sevmiyor. Kendileri de kaçıp dünyanın farklı yerlerine sığınıyorlar ama buna rağmen bizi anlamıyorlar. Burada farklı dinler ve farklı mezhepler var ama hiçbiri göçmenleri sevmiyor. Ailem Filistin'i terk etmek zorunda kaldı, ben de Suriye'yi terk ettim. Böyle yaşamak benim kaderim."

Göçe dair en trajik şahitliğim Bangladeş'teydi. Myanmar'da vatandaş sayılmayan Rohingya'lar, 2017 yılının sonuna doğru başlayan bir katliamla karşı karşıya kalınca Bangladeş'e göç ettiler. Yaklaşık 800 bin kişinin yer değiştirdiği bu göç hareketinden sonra Bangladeş'teki Rohingya sayısı bir milyonu aştı.⁶ O günlerde Bangladeş kamplarında, vatansız Rohingya'lar'a insani yardım ulaştırmakla görevliydim. Rehber ekibimizin içerisinde 1992'de kaçıp Bangladeş'e sığınan bir Rohingya da vardı. Rohingya İbrahim, hem Myanmar'da hem de Bangladeş'te sevilmediklerini anlatıyor:

"10 yaşlarındaydım. Myanmar askerleri köyümüzü basıp her şeyimize el koyunca, annem 'Neden böyle yapıyorsunuz?' diye sormuştu. Bir asker, 'Bunlar zaten bizim. Biz, sadece bizim olanı alıyoruz' demişti. Devletin bize bakışı tamamen böyleydi. Bize ait her şeyi diledikleri gibi gasp edebilirlerdi ve biz hukuken var olmadığımız için buna itiraz edemedik. Onların gözünde bir hayvandan daha değersizdik. Tek istedikleri hepimizin ölmesiydi."

Myanmar'da yaşayan Rohingya'lar vatandaş sayılmadıkları için kimlikle yapılabilecek hiçbir işlemi gerçekleştiremiyorlar. Ev sahibi olmaları, devletin onayı dışında evlenmeleri, hatta ülke içinde seyahat etmeleri bile yasak. Farklı dönemlerde uğradıkları katliamlardan kaçıp Bangladeş'e sığınan Rohingya'lar, burada da kamplarda yaşamak zorunda. İbrahim, her iki durumun da insani olmadığını düşünüyor:

"Bangladeş nüfusu 180 milyon ama bir milyonluk mülteci grubunu ülkelerine alamayacaklarını söylüyorlar. Myanmar, bizim İngilizlerle geldiğimizi söyleyip binlerce yıllık topraklarımızdan çıkmamızı istiyor. Bangladeş ise hiçbir zaman kendi ülkelerinin vatandaşı olmadığımızı söylüyor. Kimliğimiz ya da pasaportumuz olmadığı"

⁵ <https://reporting.unhcr.org/lebanon>

⁶ <https://www.unocha.org/rohingya-refugee-crisis>

için başka ülkelere de gidemiyoruz. Bir katliam ya da mülteci kampı arasında seçim yapmak zorundayız."

Şahitliklerimden biri Karabağ Savaşı sırasında Azerbaycan'daydı. 45 yaşındaki Şirin, 1992 yılında Ağdam'dan kaçıp ülkenin doğusuna yerleşenlerden. Bir lisede tarih öğretmenliği yapan Şirin, insanın kendi ülkesinde bile öteki olabileceğini söylüyor:

"Karabağ'a Ermeni saldırısı olunca ben ortaokul öğrencisiydim. Ailemle Azerbaycan'ın başka şehrine yerleştik ama insanlar bize hep 'kaçkın' (göç eden) dediler. Ben kendi isteğimle evimi terk etmedim, başka ülkeye de gitmedim ama hep kaçkın olmakla suçlandık. İlk geldiğimizde çocuklar kaçkın diye alay ediyorlardı, ben de eve gidip ağlıyordum, neden bize böyle söylüyorlar, diye. 45 yaşına geldim o kelime hâlâ bana ağır geliyor. Hâlâ şehrimi sorduklarında 'kaçkın mısın?' diyorlar. Azerbaycan'ın bir vatandaşıyım, bu ülke için yaşadım bunları. Benim bu hayattan tek isteğim Karabağ'a geri dönmek ve bu kaçkın sözünden kurtulmak."

Bugüne kadar 18 farklı ülkede göçmenlerle yaptığım röportajlarda hemen her göçmen grubu farklı konularda ayrımcılığa maruz kaldığını dile getirdi. Burada paylaşılan yedi görüşmenin dışında, yaptığım 200'den fazla röportajda aşağı yukarı aynı düşünceler tekrarlanıyor. Şimdiye dek istisnasına rastlamadığım göçmen karşıtlığının yalnızca boyutları değişiyor. Örneğin Azerbaycan'da fiziki bir tehdit taşımayan, yalnızca dildeki ötekileştirmeye dayanan bu karşıtlık; Myanmar'da ölümlere kadar varabiliyor. Öyle ki sadece Eylül 2017'deki olaylarda 9 binden fazla Rohingya (Arakanlı) öldürüldü.⁷

Dünyanın Ukrayna Savaşı, Doğu Afrika'daki kıtlık gibi yeni göç dalgalarının sebepleriyle karşı karşıya kaldığı, küresel salgınların olduğu, tedarik sorunlarının yarattığı ekonomik sorunların yaşandığı bir dönemde bu karşıtlığın azalmasını beklemek iyimserlik olacaktır. Tüm bu kötü tablonun içerisinde asıl ürkütücü olansa medya ve siyaset eliyle yaratılan korku ortamı. Göçmenlerin ekonomik sorunlara, ahlaki yozlaşmaya, adli olaylara sebep olduğu yanlıgısının yaygınlaştırılması ve kamusal alanda bir söyleme dönüşmesi, göçmeni tüm kötülüklerin hedefi yapıyor. Bu nedenle göçmenlerin bu olumsuz tavırlara ve saldırılara maruz kalmaya devam edeceklerini söylemek yanlış olmaz. Gelir eşitsizliğinin, baskıcı rejimlerin, adaletsiz politikaların olduğu bir dünyada aksini beklemek de mantıklı değil.

⁷ <https://www.nytimes.com/2022/03/21/us/politics/myanmar-genocide-biden.html>